

TEMA: Förorten och skolan

Runt om i Västeuropa pågår en utveckling som segregerar och avskiljer de stora städernas ”invandratäta” bostadsområden från det övriga samhället. Dessa områden är inbegripna i vad urbansociologin beskriver som ’territoriell stigmatisering’ (Wacquant 2006). Nya mönster av arbetslöshet, segregation, marginalisering och diskriminering har direkt inverkan på ungas gemenskaper såväl som på skolans verksamhet. Många av ungdomarna i dessa områden lever i en värld präglad av en känsla av utanförskap. Den parlamentariskt tillsatta Storstadskommittén har levererat ett flertal rapporter om villkoren i vad man kallar ”utsatta” områden.

USA och Västeuropa genomgick under 1980- och 90-talen en påtaglig ekonomisk förändringsprocess. Samtidigt skedde starka omvandlingar av det samhälleliga och politiska klimatet. Den välfärdsstat, som på de flesta håll byggts upp under decennierna efter andra världskriget, ömsade nu skinn – den svenska inte undantagen (Lindberg 1999). Ett flertal i vårt land verksamma forskare och debattörer är beredda att betrakta 1990-talets nyliberala förändringar som ett ”epokskifte” (Bengtsson & Wirtén 1996). Tydligast är detta skiftets negativa sidor i de stora städernas multietniska förorter. Skolan har här svårigheter att motverka segregationen och den territoriella stigmatiseringen. Den erbjuder inte längre en självklar ingång till det svenska samhället (Bunar 2001, Runfors 2003). Skolan är inte primärt och självklart den arena där ungdomarna från förorten utvecklar självrespekt, kunskap och förståelse för sin egen samtid. Det finns de som hävdar att de kommunala skolorna i förorten snarare kan förstärka upplevelsen av ”utanförskapet” och erfarenheterna av att inte vara en del av det svenska samhället (Parszyk 1999, Lindgren 2005). I vissa förortsområden skapar de unga egna kulturer och gemenskaper. De utvecklar strategier för sökande efter den respekt, förståelse och kunskap som samhället och skolan haft svårigheter att tillgodose (Sernhede 2002/2007, Söderman 2007). Dessa kulturer handlar inte bara om sökandet efter tillhörighet, trygghet, närhet, mening och identitet; de uttrycker också behovet av en annan omvärldsförståelse än den skolan tillhandahåller.

Det är möjligt att se de ungas lokalt baserade kulturer som en form av ”praxisgemenskaper” vilka utgör en aspekt av den horisontella dimension som konstituerar livsvillkoren i den samtida, territoriellt stigmatiserade förorten. Denna horisontella dimension innefattar till exempel områdets lokala traditioner, grannskapsbanden, föreningslivet, den vardagliga ”samvaron mellan husen” men också ungdomarnas multietniska gemenskaper. Med denna metafor utgör de kommunala skolorna, förskolorna, fritidshemmen och fritidsgårdarna närmast en vertikal dimension med uppgift att förmedla och upprätthålla ”svenskhet”. Skolan är en av de instanser där den horisontella dimensionen ständigt möter den vertikala dimensionen och detta möte skapar inte sällan friktion.

Det av Vetenskapsrådet finansierade forskningsprojektet *Omvärlden och skolan*, som här delger delar av sina resultat, har för avsikt att undersöka hur detta möte ser ut i olika lokala kontexter. Vår intention är att utveckla en vidgad förståelse för relationen mellan skolans ”normeringspraktiker” och den lokala förortskontexten. Vår studie kan sägas ha två fokus. Ett är riktat mot *hur skolan som institution möter den verklighet av multidimensionell fattigdom och etnisk segregation som den tvingas verka i*. Här har vi koncentrerat oss på två i det närmaste idealtypiska exempel på hur man kan handskas med förortssituationen. De två skolorna representerar två ledarskapsstrategier, två helt skilda pedagogiska modeller och förhållningssätt. Projektets andra fokus är relaterat till att vi, mot bakgrund av villkoren i den stigmatiserade förorten, också vill *undersöka lärande och kunskapsproduktion i de ungas egna, utanför skolan, konstituerade gemenskaper*. De ungdomsgrupper som utgör projektets fallstudier är på ett motsvarande sätt utvalda för att de representerar tydligt strukturerade strategier med avseende på ungas lärande.

I detta nummer av *Utbildning & Demokrati* kommer vi att koncentrera oss på hur två av de skolor som ingår i studien möter de krav som den mångkulturella förorten ställer. Ove Sernhede gav, i nummer 1/2009 av denna tidskrift, en övergripande orientering i projektets utgångspunkter och frågeställningar. Hans text var främst riktad mot att undersöka det lärande som äger rum i de ungas egna gemenskaper. Thomas Johansson (2008) har inom ramen för detta projekt också publicerat ”Fostran till kulturentreprenör”. Därav anledningen till att bidragen i detta nummer riktar ljuset mot de två förortsskolornas praktik. Eftersom alla namn och platser är fingerade har vi tagit bort de referenser som skulle avslöja platsers och personers rätta identitet. Den läsare som vill ha kompletterande eller nya uppgifter förborgade i de borttagna referenserna ombeds kontakta undertecknad.

Den första texten är skriven av *Ulf Borelius*, doktorand i sociologi. TVÅ FÖRORTER ger en kontext åt de efterföljande artiklarna. Här

får vi i koncentrerad form en bild av de två stadsdelarna Älvdalen och Bergsgärdet; deras respektive historia, utveckling och strategier för att handskas med villkoren på den urbana marginalen. Därefter följer filosofie doktor *Johannes Lunneblads* text om Älvdalsskolan, SKOLIDENTITET OCH MANAGEMENTKULTUR SOM MYTOLOGISK DISKURS. Artikeln handlar om hur Service Partner, som är en privatstiftelse och drivs utan vinstintresse, kan ses som exempel på en organisation som fungerar som en hybrid av moraliska diskurser och marknadsanpassade strategier. Älvdalsskolan är ett exempel på hur kommunala skolor tillsammans med privata aktörer försöker finna strategier att hantera sitt uppdrag. *Anneli Schwartz*, doktorand i pedagogik, bidrar med en text som tar sin utgångspunkt i elevernas syn på arbetet i Älvdalsskolan: ATT "NOLLSTÄLLA BAKGRUNDER" FÖR EN EFFEKTIV SKOLA. Schwartz synar den rådande pedagogiska doktrinen, inhämtad från en slumskola i New York, och dess konsekvenser för elever i en svensk förortsskola.

I filosofie doktor *Jan Gustafssons* bidrag PARTNERSKAP, SKOLPRESENTATIONER OCH EKONOMISKA REALITETER I EN TERRITORIellt STIGMATISERAD FÖRORT ges en policyanalys av Bergsskolan i Bergsgärdet. Denna har ambitionen att förhålla sig till stadsdelen, staten och multikulturalismens pedagogiska diskurs. Gustafsson pekar på ett glapp mellan skolans policy och personalens förståelse av sitt eget arbete. *Åsa Möller*, doktorand i pedagogik, har skrivit artikeln DEN "GODA" MÅNGFALDEN – FABRIKATION AV MÅNGFALD I SKOLANS POLICY OCH PRAKTIK. Denna text är en analys av Globala skolans pedagogiska praktik med utgångspunkt i klassrumsetnografi. Möller, som bland annat hämtar inspiration i samtida, kritisk social- och pedagogisk teori, ser liksom Gustafsson, en klyfta mellan policydokumentens deklamatoriska sidor och skolvårdagens lärande praktiker. Därefter avslutar Ove Sernhede med en text som summerar upp de ovan angivna artiklarna och sätter in dessa i projektets frågeställningar och övergripande ram.

Som en sista artikel på temat Förorten och skolan publicerar vi en text skriven inom ramen för ett annat VR-projekt, *Skola, valfrihet och integration. Om innerstadsskolor och "invandrarungdomars" sociala, kulturella och emotionella omkostnader i samband med upprottet från förorten*. Artikeln DET "INTEGRERADE" GYMNASIET OCH DEN SEGREGERADE STADEN – ELEVERS BERÄTTELSE OM DET URBANA RUMMET OCH PLATSENS BETYDELSE, som är skriven av filosofie magister *Jonas Lindbäck & Ove Sernhede*, är en analys av och ungas berättelser om status, hierarkier, skillnader och distinktionsprocesser i det urbana rummet. Texten bygger på intervjuer med ett tiotal gymnasieungdomar, som går på samma skola.

Ove Sernhede

Referenser

- Bengtsson, Håkan A. & Wirtén, Per (1996): *Epokskifte. En antologi om förtryckets nya ansikten*. Stockholm: Prisma.
- Bunar, Nihad (2001): *Skolan mitt i förorten*. Stockholm/Stehag: Symposion.
- Johansson, Thomas (2008): Fostran till kulturentreprenör. Förortsskolor, estetiska praktiker och karriärvägar. *Educare* (2), s 7–26.
- Lindberg, Ingemar (1999): *Välfärdens idéer. Globaliseringen, elitismen och välfärdsstatens framtid*. Stockholm: Atlas.
- Lindgren, Anne-Marie (2005): *Flum? – Nej, segregation*. Stockholm: Idé & Tendens.
- Parszyk, Ing-Marie (1999): *En skola för andra*. Stockholm: HLS
- Runfors, Ann (2003): *Mångfald, motsägelser och marginaliseringar*. Stockholm: Prisma.
- Sernhede, Ove (2002/2007): *AlieNation is My Nation. Om hip hop och unga mäns utanförskap i det Nya Sverige*. Stockholm: Ordfront.
- Sernhede, Ove (2009): Territoriell stigmatisering, ungas informella lärande och skolan i det postindustriella samhället. *Utbildning & Demokrati, Tidskrift för didaktik och utbildningspolitik* 18(1), s 7–32.
- Söderman, Johan (2007): *Rapp i käften*. Lund: Studies in Music and Music Education, 10. Malmö Academy of Music, Lunds Universitet.
- Wacquant, Loic J. D (2006): The return of the repressed: Riots, 'race', and dualization in three advanced societies. I *Monu: Magazine on Urbanism*, 5.